

Lieve onbekende,

Schrijven over vrijheid lijkt een onmogelijke opdracht. Ik zit voor dit grote computerscherm en laat mijn vingers bewegen over het toetsenbord. Een lege pagina die gevuld moet worden met woorden is zowel bevrijdend als beangstigend. Misschien is dat nog de beste metafoer voor vrijheid; een leeg blad. De belofte aan. Het verlangen naar. De mogelijkheid tot. Maar ook de angst voor.

Ik richt me tot u, lezer, en vraag me af wat vrijheid voor u betekent. Misschien is het een staalblauwe hemel op een vrije dag. Of de geur van nieuwe boeken. De zucht van een fles cava aan het begin van een veelbelovende avond. Het schuim dat uit de hals van de fles vloeit. Het geluid van ijsblokjes die botsen tegen de rand van het glas. Of misschien voelt u zich vrij wanneer u danst, of heel hard van een helling naar beneden fietst. Wanneer u naar muziek luistert en over een lege autoweg rijdt, in de nacht, of bij het ochtendgloren. Wanneer u heel vroeg opstaat om op reis te vertrekken. Want dat is vrijheid voor mij: bewegen, beginnen. Maar ook, tijd nemen en rondslechteren. Verkennen. De verwondering om de schoonheid van alledag.

Judith Herzberg heeft een gedicht over de moed die kruipt in het bewonderen van het alledaagse. Over de lef die nodig is voor elke gewone dag. Ze schrijft:

Een schoonheid die de dagen doorstaat. Stevig en helder. / Het gewone magistrale, waar jaren ploeteren in gaat.

Het is iets wat je kunt ontwikkelen, een oog voor het doodnormale, en hoe dat toch steeds doet verbazen. Alsof je iedere dag opnieuw geboren wordt.

Ik vraag me af of sommige vrijheden groter zijn dan andere. Zoals er in de wiskunde grote en kleine oneindigheden bestaan.

Als kind verlangde ik een schooljaar lang naar de zomervakantie, omdat ik dacht dat die aaneenrijging van vrije dagen oneindige mogelijkheden behelsden. Elk jaar opnieuw luidde het geluid van de schoolbel die zorgeloze periode in. De momenten erna hing de lucht vol met grootse verwachtingen en wilde kinderdromen. Stoelen schraapten over de grond en geroep vulde de gangen. Uitgelaten klasgenoten vlogen elkaar om de hals. Thuis belandde de boekentas in een hoek. Ik bouwde kampen met mijn broers, ging spelen bij vriendinnetjes. Ik blies zeepbellen door het raam, maakte krijttekeningen op de stoep. Maar na enkele weken sloop de verveling het huis in. Er was te veel tijd, te veel vrijheid. Mijn broers werden vervelend, vriendinnetjes gingen op reis. Mijn kinderdromen verbleekten. De zeepbellen verloren hun glans, spatten uit elkaar. Vrijheid leek te krimpen.

Wat denkt u, lezer, ligt vrijheid in de grenzeloosheid? Of zijn grenzen een voorwaarde om vrijheid te ervaren? Is het niet de werkweek die het weekend zo mooi maakt? Is het vrijheidsgevoel op een vrijdagavond niet groter dan dat op een zondagavond, zelfs wanneer de avond even lang duurt? Het lijkt een onoplosbaar wiskundig raadsel, een paradox.

Vrijheid zonder grenzen bestaat dus niet. En het begrenzen van vrijheid is vaak iets positiefs. Het kan geluk vergroten, creativiteit bevorderen en veiligheid garanderen.

Maar het omgekeerde is ook waar. Vrijheid inperken kan gevaarlijk zijn. Het kan elke vorm van creativiteit in de kiem smoren. Het kan geluk uitroeien.

Wanneer universele mensenrechten in het gedrang komen, is het begrenzen van vrijheid levensbedreigend. De rechten waar wij zo trots op zijn sinds de Verlichting, die in onze wetten verankerd zijn, worden ook in Europa geschonden. Vluchtelingen worden geweerd, teruggestuurd, afgeschrikt. De grenzen die voor Europese burgers slechts stippellijnen op een wereldkaart zijn, zijn voor mensen op de vlucht goedbewaakte ijzeren hekkens. Hun dromen worden tot nachtmerries gemaakt, hun vrijheid beperkt met prikkeldraad en pushbacks. Ook hier lijken sommige vrijheden groter te zijn dan andere.

In deze context betekent kleine vrijheid niet: zomerse verveling. Het betekent ook niet: zondagavondblues. De vrijheidsgevoelens van gelukzoekers hebben niets te maken met schuimwijn, de geur van boeken of rinkelende ijsblokjes in een cocktail. Zomerse reizen vormen een wrang contrast met gevaarlijke vluchtroutes.

Vrijheid valt niet te meten. Het is een elastisch begrip, een gevoel, een levenshouding misschien. Het krimpt en het verdampt, spat uiteen. Maar vrijheid met twee maten meten is onverdedigbaar. Naima Charkaoui schrijft in haar *Opengrenzenmanifest*:

Open grenzen staat dus niet gelijk aan grenzen opheffen, noch aan de afwezigheid van enige vorm van regulering. (...) Mijn pleidooi is vooral om dodelijk gesloten grenzen niet langer als een onvermijdelijke noodzaak te accepteren, maar om in de plaats daarvan het debat te voeren met open grenzen als uitgangspunt.

Ik wil geen Europese burger zijn die het vanzelfsprekend vindt dat niet-Europese burgers het leven laten op hun zoektocht naar vrijheid. De Europese Unie moet haar beleid veranderen, humaan maken. Verantwoordelijkheid opnemen, empathie tonen en solidair zijn.

Tegelijk zal ook elke individuele Europese burger moeite moeten doen. Elk persoon zal moed moeten tonen. Geen grootse dingen, gewoon bereidheid om de ander te leren kennen. Een open houding, een glimlach. Niet meer dan het lef om elke dag op te staan en een gooi te doen naar het geluk. Ik denk terug aan het gedicht van Judith Herzberg:

Maar ik zeg moed is niet zo buitensporig / niet de verbluffende daad. Niet Macbeth met grote woorden. / Niet de Verloren Zoon, of Faust. Maar wel Penelope. / Niet de verrassing. Het verbaasd ervaren.

Van Europese instellingen en Belgische overheden verwacht ik verbluffende daden. Ik verwacht investeringen in huisvesting, onderwijs, psychologische ondersteuning. Ik verwacht structurele oplossingen, inspanningen voor het klimaat. Politici die doen wat ze beloven.

Maar van u, lieve lezer, verwacht ik slechts een beetje moed. Om nieuwkomers te verwelkomen, hun drang naar vrijheid te proberen begrijpen.

Dure woorden als diversiteit, inclusie en dekolonisering komen hier op neer: verbaasd ervaren dat er meer is dan wat u kent, maar beseffen dat bang zijn niet nodig is.

Wat de moeite waard is, gaat niet vanzelf. Schoonheid kan je leren zien, innerlijke vrijheid kan je creëren. Aan vriendschappen moet je werken, in relaties moet je tijd investeren. Het is niet altijd liefde op het eerste gezicht. In *The Meaning of Freedom* schrijft Angela Davis:

Wherever I am, whatever I happen to be doing, I try to feel connected to futures that are only possible through struggle. So I want to begin by suggesting that whoever you are, whether you are a student, a teacher, a worker, a person involved in your church, an artist, there are always ways to gear your work toward progressive, radical transformation.

Ik weet niet wie u bent, lezer, of hoe veel lef u al heeft moeten tonen in uw leven. Misschien bent u moe van al dat dapper-zijn. Denk dan aan hoe u het tot nu toe hebt gered, hoe u iedere dag bent herbegonnen. Aan de kleine gebaren die u hebben ontroerd, aan de mensen die u het duwtje in de rug gaven dat u nodig had. Bedenk dat u die persoon kunt zijn voor anderen. Dat u ervoor kunt zorgen dat de toekomst rooskleuriger wordt. Beseft dat moedig zijn de moeite loont.

Zoals er in de wiskunde een oneindig aantal oneindigheden zijn, is er volgens mij ook een oneindig aantal vrijheden. Misschien heft de ene vrijheid de andere niet op. Misschien kunnen vrijheden overlappen, groeien, uitdijen.

Rutger Kopland schrijft in *Het mechaniek van de ontroering*:

Meer en meer beseft je dat je van te voren kennelijk niet precies wist wat je dacht, maar dat schrijven een vorm van uitvinden is van wat je in je hoofd hebt. En bij het vinden van de geslaagde slotregel denk je: dit was het dus wat ik wilde opschrijven, met een tevreden herkenning van iets van jezelf.

Ik begon aan deze brief en wist dat ik iets te vertellen had. Ik was geïnspireerd door de gesprekken met anderen, hier op LaBiomista, door de kruisbestuiving met anderen. Het was zo verrijkend dat ik niet meer wist waar te beginnen. Deze brief schrijven was een vorm van uitvinden, formuleren wat ik wens te delen. Met een tevreden gevoel neem ik afscheid van u, lieve lezer. Ik wens u het gewone magistrale, en veel moed.

Liefs,
Margot

Verantwoording

Judith Herzberg, *Tirade 22/240* (1978), citaat uit 'Het ongewone is geen moed', naar Jack Gilbert.

Naima Charkaoui, *Het opengrenzenmanifest* (2021).

Angela Davis, *The Meaning of Freedom* (2012), citaat uit het essay 'The Prison-Industrial Complex' (1997).

Rutger Koplands *Het mechaniek van de ontroering* (1995), citaat uit 'Wat bedoelt de dichter'.